

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради
Бердянського державного
педагогічного університету

від 26 травня 2016 року
(протокол №14)

ІСТОРІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

ПРОГРАМА
обов'язкової навчальної дисципліни
підготовки бакалавра
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

**Бердянськ
2016 рік**

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:
Старший викладач Задворна О.В.

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету 18 травня 2016 року, протокол № 8

ВСТУП

Програма обов'язкової навчальної дисципліни «Історія економіки та економічної думки» складена відповідно до освітньої програми підготовки фахівців освітнього ступеня «бакалавр», галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є особливості економічного розвитку держав та суспільств на протязі майже чотирьох тисяч років, а також вивчення розвитку економічної думки, економічних вчень у той же часовий проміжок.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальної дисципліни: вивченню історії економіки та економічної думки передують вивчення дисципліни політична економія, основи економічної теорії. На категоріях дисципліни „Історія економіки та економічної думки” базується вивчення багатьох прикладних дисциплін таких як мікроекономіка, макроекономіка, економіка праці та соціально-трудові відносини, фінанси, менеджмент, маркетинг тощо.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** навчальної дисципліни «Історія економіки та економічної думки» є поглиблене вивчення і творче осмислення етапів та напрямків розвитку економічної думки, систематизація економічних знань.

1.2. **Основними завданнями** дисципліни “Історія економіки та економічної думки” є надати студентам систематичні знання про економічні теорії минулого та сучасного, провести паралелі між ученнями, які розвивалися в різні часи та на різних територіях, надати можливість студентам навчитися використовувати сучасні методи аналізу економічних теорій минулого та сьогодення.

1.3. Згідно з вимогами освітньої програми студенти *повинні набути таких компетентностей:*

Здатність розглядати суспільні явища в розвитку і конкретних історичних умовах.

Здатність розглядати суспільні явища в розвитку і конкретних історичних умовах.

Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

Здатність оцінювати сучасні економічні явища та досліджувати тенденції розвитку соціально-економічних систем за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу.

Здатність проводити аналіз наукової інформації за темою дослідження.

Та демонструвати такі результати навчання:

Упорядковувати, аналізувати, класифікувати, оцінювати отримані знання з предмету дослідження.

Формулювати дослідницькі задачі для їх розв'язання, знаходити, збирати, аналізувати, впорядковувати необхідну інформацію та формулювати висновки, які можна захищати в науковому контексті.

Встановлювати дію економічних законів та пов'язувати їх з макро-, мікроекономічними проблемами.

Володіти навичками самонавчання з метою продовження професійного розвитку.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 4/120 (кредити ЄКТС/годин).

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Предмет і завдання курсу

Предмет історії економічних учень — процес виникнення, розвитку, боротьби і зміни систем економічних поглядів. Історія політичної економії — основний розділ історії економічних учень. Метод аналізу історії економічних учень. Періодизація курсу.

Завдання курсу. Значення історії економічних учень для оволодіння культурою економічного мислення, для творчого сприйняття політичної економії і розвитку економічної науки в цілому.

Тема 2. Економічна думка стародавнього світу та середньовіччя. Меркантилізм

Економічна думка стародавнього Сходу. Економічна думка Стародавнього Єгипту. Закони царя Хаммурапі. Економічна думка Стародавньої Індії. «Артхашастра». Економічна думка Стародавнього Китаю. Конфуціанство, легізм, даосизм, моїзм, трактат «Гуань-цзи». Економічна думка античного світу. Стародавня Греція — Ксенофонт, Платон, Арістотель. Стародавній Рим — Катон, Гракхи, Варрон, Колумелла. Економічні погляди раннього християнства. Августин Блаженний.

Економічна думка середньовіччя в Західній Європі. «Салічна правда». «Капітулярій про вілли». Економічні погляди каноністів. Тома Аквінський. Економічна думка України доби середньовіччя. «Руська правда». «Повість временних літ». «Повчання дітям» Володимира Мономаха. Галицько-Волинський літопис. Полемічні рукописи 80-х рр. XVI ст. Меркантилізм. Теорія грошового балансу раннього меркантилізму. В. Стаффорд (Англія), Г. Скаруффі (Італія). Теорія торгового балансу пізнього (мануфактурного) меркантилізму. Т. Мен (Англія), А. Монкретьєн (Франція). Ідеї меркантилізму в українській соціально-економічній думці кінця XVII — початку XVIII ст. Грабянка та С. Величко — ідеологи козацької старшини. Економічна політика меркантилізму і сучасність.

Тема 3. Класична школа політичної економії

Історичні умови виникнення і загальна характеристика класичної політичної економії. В. Петті — основоположник класичної політичної економії в Англії. Теорія цінності. Заробітна плата. Земельна рента і ціна землі. Залишки меркантилістських уявлень у Петті.

Особливості економічного розвитку Франції XVII — XVIII ст. і їх відображення в поглядах П. Буагільбера. Критика меркантилізму та захист сільського господарства. Теорії цінності, багатства, грошей. Фізіократи — представники класичної політичної економії у Франції другої половини XVIII ст. Ф. Кене і А. Тюрго. Розвиток фізіократами економічної теорії Буагільбера. Фізіократи про еквівалентний обмін. Учення фізіократів про чистий продукт, продуктивну і непродуктивну працю. Аналіз капіталу. Визначення класової структури суспільства. Проблема відтворення суспільного продукту. «Економічна таблиця» Ф. Кене. Радикальні буржуазні реформи А. Тюрго.

Економічне вчення А. Сміта. А. Сміт — економіст мануфактурного періоду. Учення про розподіл праці. Теорія цінності. Учення про доходи: заробітну плату, прибуток,

земельну ренту. Трактатування А. Смітом поняття капіталу. Проблема відтворення. Учення про продуктивну і непродуктивну працю.

Економічне вчення Д. Рікардо. Д. Рікардо — економіст епохи промислового перевороту. Теорія цінності, капіталу, прибутку, заробітної плати. Теорія земельної ренти. Гроші. Проблема відтворення і реалізації.

Тема 4. Еволюція класичної політичної економії в першій половині XIX століття

Передумови трансформації класичної політекономії на межі XVIII — XIX ст. Послідовники А. Сміта і Д. Рікардо.

Економічна теорія у Франції. Політична економія Ж.-Б. Сея. Учення про три фактори виробництва. Теорія ринкової рівноваги. Закон попиту та пропозиції. Теорія реалізації. Ф. Бастія. Теорії «послуг» і «економічних гармоній», теорія розподілу суспільного продукту. Політична економія в Англії. Економічні концепції Т. Маль-туса. Теорія народонаселення, реалізації, економічного зростання. Трактатування земельної ренти. Н. Сеніор. Теорії «утримання», «відносної та граничної корисності», «попиту та пропозиції», «суб'єктивної вартості». Економічні погляди Д. Мілля та Д. Мак-Куллоха. Завершення класичної політичної економії в працях Дж. С. Мілля. Праця Дж. С. Мілля «Принципи політичної економії». Синтез економічних теорій вартості, капіталу, прибутку, ренти. Теорія відтворення. Теорії попиту і пропозиції, корисності. Теорія економічної рівноваги. Теорії монополії і конкуренції. Особливості політичної економії в США. Теорії національної економіки та протекціонізму Г. Ч. Кері.

Тема 5. Критичний напрям політичної економії. Формування соціалістичних ідей

С. Сімонді як критик «економічної ортодоксії» (класичної школи). Критика капіталізму та ідеалізація дрібного виробництва в працях С. Сімонді. С. Сімонді про предмет і метод політекономії. Учення С. Сімонді про вартість, гроші, капітал, прибуток. Теорія відтворення і криз. Проповідь принципу державного втручання.

Економічне вчення П.-Ж. Прудона. Теорія «конституційованої вартості». Ідея «робочих грошей» і проект реформування суспільства через реформування обміну. Соціалістичні рикардіанці В. Томпсон, Дж. Грей, Дж. Брей, Т. Годскін. Економічні погляди К. Родбертуса. Теорія вартості. Земельна рента в розумінні Родбертуса. Проблема розподілу. Теорія криз. Ідея «державного соціалізму». Ф. Лассаль і його економічна програма. «Залізний закон заробітної плати». Ф. Лассаль про необхідність втручання держави в суспільно-економічні процеси.

Тема 6. Економічні вчення західноєвропейських соціалістів-утопістів

Історичні умови виникнення утопічного соціалізму в Західній Європі (початок XIX ст.) і його загальна характеристика. Р Концепція А. Сен-Сімона, його критика капіталізму. Проект зі індустріальної системи.

Історична концепція Ш. Фур'є. Фур'є як критик капіталізму. Учення про асоціацію. Особливості англійського утопічного соціалізму. Практична діяльність Р. Оуена. Оуен про перетворення суспільства. Проект «трудова грошей» і «справедливого обміну».

Тема 7. Виникнення і розвиток марксистської економічної теорії

Історичні умови зародження і початок формування марксистської політичної економії в 40—50 рр. XIX ст. Розроблення К. Марксом і Ф. Енгельсом економічної теорії •Капіталізму. Структура й основні проблеми I, II і III томів «Капіталу» К. Маркса.

Теоретичні проблеми IV тому «Капіталу». Питання економічної теорії в працях К. Маркса і Ф. Енгельса 70—90-х років. Розвиток В. І. Леніним марксистської політичної економії. Марксизм і сучасність.

Тема 8. Виникнення альтернативної школи. Політичної економії. Німецька національна політекономія

Зародження системи національної політичної економії в Німеччині. Економічні погляди Ф. Ліста. Метод дослідження. Тлумачення поняття капіталу. Проблеми зайнятості та інвестицій. Доктрина «індустріального виховання нації». Ідеї протекціонізму.

Концепції історичної школи. Предмет і метод дослідження. Опозиція класичній школі, критика гедонізму. Інституціоналізм історичної школи. В. Рошер, К. Кнісс, Б. Гільдебранд. Нова історична школа. Критика методу класичної політичної економії. Дослідження соціальних проблем, ролі соціальних інститутів. Започаткування соціал-націоналістичних ідей. Теорії державного регулювання економіки. Г. Шмоллер, Л. Brentano, К. Бюхер. Виникнення інституціонального напрямку в німецькій політичній економії. Теорії соціально орієнтованого та свідомо сформованого суспільства. Ідеї соціального плюралізму. В. Зомбарт, М. Вебер. Соціальний напрям у політичній економії. Ідеї реформізму. Р. Штаммлер, Р. Штольцман.

Тема 9. Маржиналізм. Становлення неокласичної традиції в економічній теорії

Виникнення маржиналізму. Проблеми економічної рівноваги. Започаткування основ теорії граничної корисності. Г. Госсен, Й. Тюнен, Ж. Дюпюї, А. Курно.

Австрійська школа граничної корисності. Предмет і метод дослідження. Теоретичні погляди К. Менгера, Е. Бем-Баверка, Ф. Візера. Формування неокласичної традиції в західній політичній економії в другій половині XIX — на поч. XX ст. Кембриджська школа. Економічна теорія А. Маршалла. Синтез післярікардіанської політекономії і маржиналізму. Теорії корисності, ціни, попиту та пропозиції, економічної рівноваги. Розвиток неокласичної традиції в працях А. Пігу та Р. Хоутрі. Перегляд неокласичної теорії ринку. Американська школа маржиналізму в політичній економії. Теорії «статисти та динаміки», «граничної продуктивності» Дж. Б. Кларка. Категорії заробітної плати, ціни, процента, прибутку, закон спадної прибутковості. Економічні концепції шведської (стокгольмської) школи. К. Вікселль, Г. Кассель. Математична школа в політичній економії. Економічна рівновага. Ринкове саморегулювання. Теоретичні моделі Л. Вальраса, В. Парето.

Тема 10. Економічна думка в Росії (XIX — поч. XX ст.)

Економічні проблеми в працях декабристів. Аграрні проекти П. Пестеля, М. Тургенева, М. Муравйова. Економічні погляди О. Герцена і М. Огарьова. Економічна система М. Чернишевського. Соціально-економічні ідеї народництва. Економічна програма революційних народників. Економічні концепції ліберального народництва. В. Воронцов, С. Южаков, М. Михайловський, Ім. Даніельсон. Відображення економічного вчення К. Маркса в працях російських економістів. Дискусія навколо «Капіталу» К. Маркса. Розвиток політичної економії в Росії наприкінці XIX — поч. XX ст. О. Чупров, М. Каблуков, Ю. Жуковський, І. Іванюков, О. Кауфман, О. Миклашевський, В. Дмитрієв.

Тема 11. Економічна думка в Україні (XIX—поч. XX ст.)

Суспільно-економічна думка в дореформений період. Антикріпосницькі ідеї в працях Я. Козельського, В. Каразіна, А. Скальковського, Д. Журавського. Пореформені соціально-економічні проблеми в журналі «Основа». Громади. Економічні ідеї М. Драгоманова. Революційно-демократичний напрям суспільно-економічної думки. Економічні погляди С. Подолинського. Економічні ідеї революційного народництва. Ліберально-народницька економічна думка. П. Червінський, В. Варзар, О. Шликевич, О. Русов, Т. Осадчий, М. Левитський. Розвиток політичної економії в Україні. Т. Степанов, М. Бун-ге, І. Вернадський, М. Вольський, А. Антонович, Г. Цехановецький, М. Коссовський, Д. Піхно, Р. Орженцький, О. Білімович, Є. Слуцький, М. Туган-Барановський. Відображення марксизму в працях українських економістів. Економічні погляди М. Зібера. Розвиток економічної думки в Галичині. Економічні погляди О. Терлецького, В. Навроцького, М. Павлика, І. Франка.

Тема 12. Економічні концепції соціал-демократії

Суть реформізму і ревізіонізму. Економічні концепції основоположників ревізіонізму Е. Бернштейна, К. Каутського, Р. Гільфердінга. Еволюція реформізму. Концепція «демократичного соціалізму» як теоретична платформа соціал-реформізму. Моделі «змішаного економічного ладу»: німецька, французька, скандинавська.

Тема 13. Загальна характеристика розвитку економічної теорії у XX столітті

Проблеми соціально-економічного розвитку та їх відображення в економічних теоріях. Основні напрями розвитку економічної теорії та їх еволюція. Критерії класифікації і порівняльний аналіз основних напрямів економічної теорії. Кейнсіанство. Неокласичний напрям. Інституціоналізм. Соціал-реформізм. Радянська економічна думка.

Тема 14. Кейнсіанство

Історичні умови виникнення кейнсіанства. Теоретична система Дж. М. Кейнса. Метод дослідження. Мак-роекономічний аналіз. Трактатування Дж. М. Кейнсом причин порушення рівноваги капіталістичної економіки. «Основний психологічний закон». Теорія мультиплікатора. Економічна програма Дж. М. Кейнса. Державне регулювання економіки. Основні важелі державного впливу на економіку. Поширення кейнсіанства і його особливості в різних країнах. Американський варіант кейнсіанства. Е. Хансен, С. Харріс. Інвестиційна теорія циклу. Принцип акселератора. Кейнсіанство у Франції. Г. Ардан. Ф. Перру. Кейнсіанство у Швеції. Г. Мюрдаль. Е. Вігфорс. Некейнсіанські теорії економічного зростання. Теорії «економічної динаміки» Р. Харрода (Англія) та «економічного зростання» О. Домара (США). Посткейнсіанство. Дж. Робінсон, П. Сраффа, Н. Калдор. Проблеми економічного зростання і розподілу в посткейнсіанських теоріях. Кейнсіанська теорія та економічна політика.

Тема 15. Неолібералізм

Еволюція неокласичної теорії на початку XX ст. Перегляд неокласичної концепції ринку. Теорії монополії та конкуренції. Дж. Робінсон, Е. Чемберлін, Й. Шумпетер. Консервативна неокласика. Неокласичні теорії економічного зростання. Учення про виробничу функцію. Функція Кобба-дугласа. Багатофакторні моделі економічної

динаміки. Р. Солоу. Виникнення і загальна характеристика неолібералізму, його різні форми. «Лондонська», «фрайбурзька», «паризька», «чикагзьська» школи. . Лондонська школа неолібералізму. Ф. Хайєк. Неолібералізм у Німеччині. Фрайбурзька школа ордо лібералізму. Теорія порядків. В. Ойкен і його концепція «ідеальних типів юдарських систем». В. Репке, А. Мюллер-Армак, Л. Ерхард. її «соціального ринкового господарства» та «сформованого суспільства». Чиказька школа монетаризму. Монетарна модель циклу Фрідмена. Неокласичне відродження. «Економіка пропозиції». А. Лаф, К. Мандель. Теорія «раціональних очікувань». Т. Сарджент, Лукас, С. Фішер. Неокласичний синтез. П. Самуельсон. Досвід застосування рекомендацій неокласичної теорії в екоміці різних країн.

Тема 16. Інституціоналізм

Загальна характеристика інституціоналізму та основні етапи (Його розвитку). Американський інституціоналізм початку ХХ ст. та його головні напрямки. Соціально-психологічний інституціоналізм Т. Веблена. Соціально-правовий інституціоналізм Дж. Р. Коммонса. Кон'юнктурно-статистичний інституціоналізм В. Мітчелла. Неоінституціоналізм. Соціальний, технологічний інституціоналізм. Дж. Гелбрейт. Теорія трансакційних витрат. Економічна теорія прав власності Р. Коуз (США). Теорії трансформації капіталізму. «Народний капіталізм». «Коллективний капіталізм» Г. Мінза та А. Берлі. Еволюція теорій трансформації капіталізму під впливом НТР. Поява концепцій технологічного детермінізму. Теорія «стадій економічного зростання» В. Ростоу. Концепції «індустріального суспільства» П. Дракера (США), Р. Арона, «технологічного суспільства» Ж. Еллюля (Франція). Теорії «конвергенції». «Нове індустріальне суспільство» Дж. Гелбрейта.

Тема 17. Футуризм

Концепції футурології. «Постіндустріальне суспільство» Д. Белла. «Суперіндустріальне суспільство» А. Тоффлера. Суспільство «нової цивілізації», «цілісної гуманної цивілізації». Футурологія і глобальне моделювання.

3. Рекомендована література

1. Аникин А. В., Аникин В. А. Уильям Петти (английский экономист и статистик, родоначальник классической буржуазной политической экономии). — М., 1986.
2. Антонов В. Ф. Революционное народничество. — М., 1965.
3. Афанасьев В. С. Давид Рикардо. — М., 1988.
4. Вірник Д. Ф., Голубовська Є. А. Економічні погляди 1. Я. Франка. — К., 1956.
5. Волков Ю. В. Очерк теории разветвения буржуазной политэкономии. — Л., 1988.
6. Горкіна Л. П. Нариси з історії політичної економії в Україні. — К., 1994.
7. Жученко В. С. М. І. Зібер — коментатор і популяризатор економічного вчення Карла Маркса. — К., 1968.
8. Жученко В. С. Соціально-економічна програма революційного народництва на Україні. — К., 1969.
9. З історії економічної думки на Україні. — К., 1961.
10. Зібер Н. Й. Избранные экономические произведения: В 2 т. — М., 1959.
11. Злупко С. Є. Слуцький — український економіст-математик світової слави // Економіка України.—1995. — № 7.

12. Злупко С. М. Економічна думка на Україні. Нариси з історії економічної думки на західноукраїнських землях у другій половині ХІХ ст. — Львів, 1969.
13. Злупко С. М. Економічна думка України. — Львів, 2000.
14. Злупко С. М. Михайло Туган-Барановський. Український економіст світової слави.— Львів, 1993.
15. Злупко С. М. Сергій Андрійович Подолинський. — Львів, 1990.
16. Іванова Р. П. Михайло Драгоманов у суспільно-політичному русі Росії та України. — К., 1971.
17. Історія економіки та економічної думки: підручник / за ред. В. Д. Базилевича. Київ, 2018. 775 с.
18. Історія економічної думки України / Керівник авт. кол. Р. Х. Васильєва. — К., 1993.
19. Капелюшников Р. Меркантилізм как высшая стадия либерализма // МЭ и МО.— 1992. —№9.
20. Каромова О. Я, Семенкова Т. Г. История русской экономической мысли. Ч.3. — М., 1999.
21. Класики кейнсіанства: В 2-х т. — Р. Харрод, З. Хансен. — М., 1997.
22. Коваленко Й. Й. «Економічна таблиця» Франсуа Кенэ й ее сучасні економіко-математичні інтерпретації. — М., 1967.
23. Козак Ю. Г. Сучасний маржиналізм. — К.; Одеса, 1985.
24. Кокоріна О. І. До характеристики суспільно-економічних поглядів українського ліберального народника Т. Осадчого / Історія народного господарства та економічної думки Української РСР: 36. Вип. 7. — К., 1972.
25. Кокоріна О. І. Критика економічних поглядів ліберального народника М. В. Левитського. З історії економічної думки на Україні. — К., 1961.
26. Кредісов А., Бодров В., Леоненко П. Суть, структура і принципи організації соціального ринкового господарства // Економіка України. — 1993.—№4.
27. Кухар О. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. Київ, 2015. 328с.
28. Лісовицький В.М. Історія економічних вчень. — К.: „Цент навчальної літератури”, 2004. — 270с.
29. Нариси з історії економічної думки на Україні. — К., 1956.
30. Попов Г. Восстание против кейнсіанства: Милтон Фридмен // Вопросы экономики. — 1989. —№ 12.
- 3 1 . Русские экономисты (XIX нач. XX в.). Вып. I. — М., 1997.
- 3 2 . Семенкова Т. Г. Экономические взгляды П. Л. Лаврова. — М., 1980.
33. Соціально-політичні погляди Й. Шумпетера: Реферативний збірник / Редкол. Л. Б. Волков й др. — М., 1989.
34. Степанов В. Л. Н. Х. Бунте: судьба реформатора // Вопросы экономики. — 1999. — №9.
35. Теліщук М. М., Теліщук М. М. Історія економіки та економічної думки (у схемах, таблицях і рисунках): навч. посіб. Ірпінь, 2015. 494 с.
36. Трельч З. Историзм и его проблемы. — М., 1994.
37. Усоскин В. М. «Денежный мир» Милтона Фридмена. — М., 1989.
38. Хрестоматія по історії Древнього Востока: В 2-х ч. — М., 1980.
39. Штейн В. М. Гуань-цзы: Исследование й перевод. — М., 1959
40. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В, Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. Київ, 2015. 473 с.

4. Методи навчання: лекція, практичні: вправи, дослідні роботи. Обговорення, метод письмового, тестового контролю

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання - залік

6. Система оцінювання _____

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
65-89	добре		BC (добре)
50-64	задовільно		DE (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни